

Milli Mücadele’de Bediüzzaman Said Nursi

Dinî inançlar, tarih boyunca birey üzerindeki etkisini hiç bir zaman kaybetmemiş, insan ve cemiyet hayatının devamlı surette müdahili olmuştur. Medeniyetlerin oluşumu ve gelişmesinde bu inançların önemli etkileri görülmüştür. Tarih içinde vücut bulup günümüze değin ulaşabilen büyük eserlerin önemli bir kısmı da yine dinî motiflere sahip olan cami ve kilise gibi binalardır. Tarihin şahit olduğu büyük savaşlar ve fetihlerin bir çoğunda dinî etkilerin görülmesi bir rastlantı değildir. İnsanların yaşantılarına yön vermek için ortaya koydukları yazılı ya da yazısız kanunların bir çoğunda da dinî kaidelerin büyük rol oynadığı bilinmektedir. Bu kriterden hareketle dinin, insan için bir ihtiyaç olma özelliğini hiç bir zaman yitirmediği söylenebilir.

Herhangi bir dine mensup olan insanlar arasında o dini iyi bilip gereği gibi yorum yapabilme özelliğinden dolayı toplum tarafından kabul gören saygın şahsiyetler her zaman var olmuştur. Onlar, bu özellikleri sayesinde halkı etkilemişler, iyi ve doğru bildiklerini öğretip kötü ve yanlış davranışlardan vazgeçirmeye gayret etmişlerdir. Bu özelliklerinden dolayı da tarih boyunca din adamları tüm toplumlarda halkın doğal liderleri olarak kabul görmüşlerdir.

Osmanlı Devleti’nde ulema mensuplarının belirli bir mevkii vardı. Ulema sultana bağlı olmakla birlikte, dinin tatbikçisi ve hâmesi olarak padişahın yanında hatta üzerinde bir statüye sahipti. Çünkü ulema hem padişahın emir ve fermanlarını hem de devlet tarafından yürütülen bütün işlerin dine uygun olup olmadığını gözetmekle yükümlü idi.

Ulemâ bu fonksiyonunu Devlet-i Aliyye’nin nihayetine kadar kaybetmemiştir. Osmanlı Devleti’nin sonunu hazırlayan I. Dünya Savaşı’na gelindiğinde yine ulemayı en önde ve en ileride görmekteyiz. Bilhassa çok kanlı geçen Çanakkale savaşlarında ulema yine ön saflarda halkı düşmanla savaşmaya teşvik etmiştir.

Memleketin işgali üzerine halkın düşmana karşı bilinçlendirilmesi ve teşkilatlı bir biçimde yönlendirilmesi hareketi de yine ilk önce ulema tarafından başlatılmıştır.

Millî Mücadele davası için büyük hizmetleri görülen gönüllü irşatçılardan biri de kuşkusuz Bediüzzaman Said Nursi’dir.1 Bir asra yakın ömrünün önemli bir kısmını inandığı davanın mücadelesine adayan Bediüzzaman’ın kimliği ve taşıdığı misyon dikkate alındığında, Millî Mücadele’deki belirleyici rolü ve bu hareketin seyrine olan etkisi açık bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Bediüzzaman da diğer ulema gibi, devrinin olaylarıyla yakından ilgilenmiştir. İttihad ve Terakki Cemiyeti ileri gelenleriyle görüşmüştür. Hürriyet taraftarlığı konusunda onlarla mutabık kalmıştır. II. Meşrutiyet ilân edildiği zaman Selanik Hürriyet Meydanı’nda “Hürriyete Hitap” adıyla bilinen konuşmasını yapmıştır. İstibdadı kötülemiş, buna mukabil Meşrutiyet’i savunmuştur. 1909’da kurulan İttihad-ı Muhammedî Fırkası’nın kurucuları arasında yer almıştır. Volkan gazetesinde ateşli yazılar yazmıştır. Bu yazılarından dolayı 31 Mart Hadisesi’nin tahrikçilerinden olduğu gerekçesiyle Divan-ı Harb-i

Örfî'de mahkeme edilmiştir. Olayla ilgisi görülmeyerek beraat etmiştir. 1911 yılında Şam'a giderek Emeviye Camii'nde İslâm dünyasının meselelerine değinen ünlü hutbesini okumuştur.

Bediüzzaman Said Nursî'nin vatan müdafaasında cepheye fiilen silahlı katılması I. Dünya Harbi'ne rastlamaktadır. I. Dünya Savaşı sırasında Van ve Muş'ta talebeleri ile birlikte gönüllü milis alayları teşkil ederek cephede savaşmıştır. Muş'un Ruslarca istilası üzerine orada kalan 8 topu kurtarıp Bitlis Muharebesi'ne iştirak etmiştir. Burada yaralanarak Ruslar'a esir düşmüştür. Tiflis'te esir bulunduğu bir sırada kendisine Dahiliye Nâzırı Talat Paşa tarafından 60 lira (mukabili 1254 mark) gönderilmiştir.2 İki yıldan fazla bir zaman Kosturma'da, sürgünde kalmıştır. Sonra firar edip kurtularak İstanbul'a dönmüştür.3

İstanbul'da bulunduğu bir sırada, Bitlis vilayetinin bazı bölgelerinin etnoğrafik haritalarının düzenlenmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nin talebi üzerine kendisinden bilgi alınıp yardımlarından istifade edilmek istenmiştir.4

Said Nursi, bu yıllarda Said-i Kürdî olarak bilinip tanınmakta idi. O, henüz birkaç yıl öncesine kadar bir milletler topluluğu görünümündeki Osmanlı Devleti'nin, devletine sâdik kalan iki halkından biri olan Kürt ırkına mensup bir şahsiyetti. Ne var ki aynı yıllarda Türklerle "et-tırnak" şeklinde birbirine kaynaşmış olan Kürt toplumu üzerinde bir takım oyunlar oynanıyor ve bu birlikteliğin parçalanması için bütün imkânlar kullanılıyordu. Bu ayrılığı körükleyen milletlerin başında ise İngilizler geliyordu. İstanbul'daki İngiliz elçisinin İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir telgrafta bu gerçek şu şekilde dile getiriliyordu:

"Hükümetimizin niyeti, Türkleri ne olursa olsun zayıf düşürmek ise de, Kürtleri onlardan ayırmak hiç de fena değildir ve bu mümkündür. Ancak bu çok dikkatli bir şekilde icra edilmelidir."5

İngilizler bu düşüncelerini hayata geçirmek için boş durmuyor, bölgeye gönderdikleri özel ajan ve heyetlerle amaçlarına ulaşma gayreti içinde bulunuyorlardı. Rahib Frew ve Binbaşı Noel bu alanda en fazla ün yapmış şahsiyetlerdi. Diğer taraftan merkezi İstanbul'da olmak üzere kurulmuş bulunan Kürt Teali Cemiyeti de bu işin gönüllü üstlenicisi idi.6

Kürt Teali Cemiyeti amacı doğrultusunda her türlü etkinlikte bulunuyor ve etki alanını daha da güçlendirmek için bir takım Kürt aydınları ile diyaloga geçiyordu. Cemiyetin bu amaçla temas kurduğu aydınlardan biri de Said Nursi idi. Kürt Teali Cemiyeti üyelerinden Gazeteci Mevlânzâde Rıfat, Bediüzzaman'a bağımsız bir Kürt Devleti kurulması fikrini bir mektupla bildirmiş, ancak gayet sert bir tepki ile karşılaşmıştır. Said Nursi cevabî mektubunda, Devlet-i Aliyye'yi yeniden diriltmek için yapılacak her türlü hareketin içinde yer almaya hazır olduğunu, ancak Kürt Devleti tahayyülünün sadece İslâm düşmanlarının işine yarayacağını ifade etmişti.7

Bu dönemde Said Nursi'nin en fazla sıkıntısını çektiği konu, Şerif Paşa'nın Ermeni Nubar Paşa ile Paris'te imzaladığı itilafname olmuştur. Ona göre bu itilafname gerçekten tehlikeli ve etkisiz hale getirilmesi gerekli bir yayındı. Bediüzzaman bu konuda da anında tepki göstermiş ve Şerif Paşa gibi beş-on şahsın Kürt milletini temsil etme yetkisinin olmadığını bildirerek Kürt milletinin hakiki temsilcilerinin Meclis-i Mebusân'daki mebuslar olduğunu söylemiştir.8

Said Nursi gazete ve mecmualarda yayınlanan bu tür yazılarının yanı sıra bazı Kürt aydınlarını da harekete geçirerek bir protesto hazırlanıp gazetelerde yayınlanmasına öncülük etmiştir. Söz konusu protesto metninde şöyle deniyordu:

"...Vahdet-i İslâmiyye'nin fedakâr ve cesur, hâdim ve taraftarları olarak yaşamış olan Kürtler, henüz beş yüz bine yakın şühedâsının kanı kurumadan şişlere geçirilen yetimlerin, gözleri oyulan ihtiyarların hatıralarını teessürle anarken, İslâmiyet'in zararına olarak tarihî ve hayatî düşmanlarıyla itilaf akdetmek suretiyle salâbet-i diniyyeleri hilafına iftirak-cûyâne âmâlî takib edemezler. Binâenaleyh Kürt vicdan-ı milliyesinin bu tarz tahassüsüne mugayir hareket eden zevâtı da tanımazlar."9

Şerif Paşa, gördüğü bu tepki üzerine bir süre sonra emelinden vazgeçmek ve hilafet yanlısı politika izlemek zorunda kalmıştır. Ayrıca Paris Konferansı'ndaki Kürt temsilciliğinden de istifa etmiştir.10 Şerif Paşa'nın bu düşüncesinden vazgeçmesinde Said Nursi'nin şiddetli tepkisinin büyük etkisi olmalıdır. Sadece İstanbul değil, Doğudaki ulema ve eşraf üzerinde de büyük bir etkinliği bulunan Bediüzzaman, bu gücünü sonuna kadar bu cereyanın aleyhinde kullanmıştır. Nitekim gazetelere gönderilen protesto yazılarından onun bir çok Kürt muteberânı tarafından desteklendiği

anlaşılmaktadır.11

Bediüzzaman'ın bu dönemde Kürtçülük cereyanının akim kalması gayretlerinin yanı sıra, diğer bir hizmeti de işgallere karşı bayrak açan Anadolu hareketine destek vermesi olmuştur. Bu doğrultuda yazdığı "küçük" bir risale olan Hutuvât-ı Sitte ile "büyük" ses getirmiştir. Risale, halka moral ve heyecan vermiştir.1213 İngilizlerin bir takım entrikalarla Şeyhülislâm ve diğer bazı ulemayı lehlerine çevirmek maksadı ile Anglikan Kilisesi'ne hazırlattıkları bir bölüm soruya karşılık olmak üzere kaleme alınan bu eser, İngilizler'i çaresiz bırakmıştır. Eser sebebiyle Said Nursi, idam kararına çarptırılmış, ancak onun idamının bütün Kürtler'in sonsuza kadar İngilizler'e düşmanlık göstermesine sebep olacağı ve aşiretlerin de bu sebeple isyan edeceği göz önünde bulundurularak bu karardan vazgeçilmiştir.

Hutuvât-ı Sitte'de çürütülen İngiliz propagandası şu maddelerden meydana geliyordu:

- Kadere boyun eğerek işgalcilerin her türlü muamelesine rıza gösterilmesi,
- Daha önce Almanlarla dost olduğu gibi İtilaf Devletleri'yle de iyi geçinmekte dinen bir sakınca olmadığı,
- Geçmiş idarecilerden herkesin şikayetçi olması sebebiyle duruma rıza gösterilmesi gerektiği,
- Anadolu'daki sergerdelerin niyetlerinin din ve İslâmiyet olmadığı,
- Hilafet'in söz konusu sergerdelerin aleyhinde olduğu.

Bediüzzaman yukarıda ifade edilen bu hususlara bir mantık silsilesi içinde cesaret ve şecaatle cevap vermiştir. Bu cevaplarda düşman işgali altındaki halka moral verici ifadeler kullanılmış ve her fırsatta halka mesaj ulaştırılmaya çalışarak İngilizlerin psikolojik savaş taktiklerine yine psikolojik mukâvemetle karşılıklıta bulunulmuştur.14

Said Nursi'nin millî harekete bir diğer hizmeti de, İstanbul Hükümeti'nin fetvasının tutarsızlığını ve Millî Mücadele hareketinin meşruiyetini ilan etmek olmuştur. Fetva için, iki tarafı dinlemenin zaruretine işaret edilerek Anadolu tarafının da dinlenmesi gerekliliğini öne sürmüş ve sonuçta yapılanın zulme adalet, cihada isyan, esarete hürriyet demek olduğunu göstererek İstanbul'da Hükümet'in (hatta İngilizler'in) etkisinde verilen fetvayı çürütmüştür.15

Millî hareketi desteklemekteki gayretleri ve eserleri Ankara Hükümeti'nce takdirle karşılanan Bediüzzaman, şifre ile Ankara'ya davet edilmiştir. Mustafa Kemal, Bediüzzaman'ı: "Bu kahraman Hoca bize lazımdır." sözleriyle taltif etmiştir. O ise bu davete verdiği cevapta şöyle demiştir:

"Ben tehlikeli yerde mücadele etmek isterim. Siper arkasında mücadeleye hoşuma gitmiyor. Burasını daha tehlikeli görüyorum. Buradaki vazifem henüz tamam olmamıştır. Tehlikeyi bertaraf edince inşaallah oraya geleceğim."

Bir süre sonra İstanbul'daki vazifesini bitirdiğine inanan Bediüzzaman, Ankara'ya gitme hazırlıklarına başlamıştır. Bu esnada Mustafa Kemal'in direktifiyle ve Bediüzzaman'ın yakın dostlarından Van Eski Valisi Mebus Tahsin Bey tarafından tekrar davet edilen Bediüzzaman, 19 Kasım 1922'de yeğeni Abdurrahman ile birlikte trenle Ankara'ya gelmiştir. Kendisi burada resmî bir törenle karşılanmıştır.16

Ancak Bediüzzaman Ankara'ya gelir gelmez mebuslardan bir çoğunun namaza karşı kayıtsız olduğunu ve inançları gereği yaşamadıklarını görünce mebuslarla ilgilenmeyi daha isabetli bulmuştur. Mebuslara neşrettiği 10 maddelik bir bildiri ile maneviyatın önemi üzerinde durmuştur. Bu ilgi mebusların bir çoğu üzerinde etkili olmakla birlikte bir takım rahatsızlıkları da beraberinde getirmiştir. Hatta bir defasında Mustafa Kemal ile sert bir tartışmaya girmeleri sonucunda Paşa'nın, makul bulunduğu cevaplara karşı sözlerini geri aldığı vuku bulmuştur.17

Bediüzzaman, te'lif ve yayın çalışmalarını Ankara'da da sürdürmüştür. Ankara'da kalmanın bir yarar sağlamayacağını gören ve mebusların arasına tefrika soktuğu ithamı karşısında bulunan Said Nursi, Van'a dönmüştür. Mustafa Kemal kendisini ikna edip istifade etmek niyetiyle teklif edilen Şark Vilayetleri Umum Vaizliği'ni reddetmiştir.

Bediüzzaman Said Nursi'nin, gelecek hakkında bir çok endişesi olmasına rağmen, Millî Mücadele hareketini desteklemesi

onun ihtilaftan yana değil ittifaktan, tavizden yana değil m¼cadeleden yana olduğunu g¼stermektedir. O, hayatı boyunca olduğu gibi, Millî M¼cadele sırasında da hep millî birlik ve beraberlikten yana olmuş ve bu alanda atılan her adımı desteklemiştir.

Bedi¼zzaman Said Nursi'nin Milli M¼cadele'deki faaliyet ve çalışmaları ř¼phesiz ki bunlardan ibaret değildir. Burada s¼ylenenler s¼z konusu m¼cadelenin belki çok az bir kısmını meydana getirmektedir. Buna sebep ise ¼lkemizde h¼l¼ s¼regelmekte olan "yasakçı anlayış"tır.

Bu yaklaşım biçimi, Millî M¼cadele d¼neminde etkin olan şahışların resmî veya kişisel faaliyetlerini h¼l¼ karanlıkta tutmaktadır. Bilimsel çevrelerce de benimsenmesi m¼mk¼n olmayan bu durumun değişebilmesi için d¼nemin askerî, istihbarî, m¼lkî vb. belgelerinin bir an ¼nce herhangi bir "ayırım" yapmadan araştırmaya açılması gerekmektedir. Diğer bir sıkıntı da bu gibi şahışların hatıralarının tam anlamıyla yayınlanmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Yakın tarihimizin diğer konuları gibi bu konu da derinlemesine araştırmalar yapılması ve tarafsız araştırcıların bu hususa eğilmeleri beklenmektedir.

EK: I18

Harbiye Nez¼reti, Tahrirat Dairesi, şifre Kalemî
Musul Valisi Memduh Beyefendi Hazretlerine şifre

—Mahrem ve M¼sta'celdir—

Bitlisli Bedi¼zzaman Said-i K¼rdî Bey taraf-ı âlîlerince Bitlis g¼n¼ll¼ kumandanlığı vazîfesiyle tavnîf olunduğu ve Muş'un s¼k¼tunda orada kalan on iki topu kurtararak Bitlis Muhârebesi'ne iştirâk ile orada mecr¼hen esîr d¼řd¼đ¼ ve bu defa tahlîs-i nefis ile Dersaâdet'e geldiğini beyân ediyorsa da buna dair buraca bir g¼n¼ ma'l¼mât mevc¼d olmadığından bu bâbdaki ma'l¼mât ve m¼tâla'anın inbâsı m¼temennâdır.

Muamelât: 5593

Harbiye Nâzırı nâmına Kâzım

Aslına Mutâbıktır

21 Temmuz sene [13]34

(m¼h¼r)

EK: II19

Sicill-i N¼f¼s İdâre-i Um¼miyesi Tahrîrât Kalemî
Dâr¼'l-Hikmeti'l-İslâmiyye Azâsından Molla Said Beyefendi Hazretlerine

Etnoğrafik harita tanzîmi i¼n Bitlis vilâyetinin bazı aksâmı hakkında ma'l¼mât ve mu'âvenet-i aliyyesinden istifâde olunmak ¼zre Cağaloğlu'ndaki dâireye teşrifleri ricâ olunur, ol bâbda.

30 Kân¼n-ı Evvel 334 [30 Aralık 1918]

EK: III20

K¼rdler ve İslâmiyet

Boğos Nubar ile ma'h¼d şerif (Paşa)'nın birleşerek K¼rdler'i câmi'a-i İslâmiyyeden ayırmak teřebb¼s-i hâinânesinde buldukları haber alınır alınmaz gerek burada gerek K¼rdistan'daki b¼t¼n K¼rdler kemâl-i nefretle protestolarda bulundular. Salâbet-i dîniye hususunda pek y¼ksek bir mertebede bulunan K¼rd ihvân-ı dînimizden beklenen de bu idi. Her millet arasında zuh¼r etdiği gibi K¼rdler arasında da t¼reyen birkaç hamiyetsiz iftirakcının, politikacının, hiçbir kıymeti olmayacağı ř¼bhesizdir. Bilakis, bu kabîl kesânın ızhâr-ı nifâk etmeleri vahdet-i İslâmiyyeyi daha ziyâde te'yîd ve teşyîd eder. Nitekim o haber ¼zerine um¼m K¼rdler'in galeyân ve tezâh¼rât-ı vahdetkârânesi bunu pek g¼zel isbât

etmiştir. Bu husûsda en ziyâde söz söylemek salâhiyetini hâiz bulunan ve Kürdler'in salâbet-i dîniye, necâbet-i ırkı ve celâdet-i İslâmiyyesini bi-hakkın temsîl eden ve Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye a'zâsından, Kürd eşrâf ve mütehayyizânından bulunan fâzıl-ı şehîr Bedüzzamân Said el-Kürdî Efendi hazretleri buyuruyorlar ki:

“Boğos Nubar ile Şerif (Paşa) arasında akdedilen mukaveleye en müskil ve belîğ cevâb vilâyât-ı şarkiyyede Kürd aşâiri rüesâsı tarafından çekilen telgraflardır. Kürdler câmi'a-i İslâmiyyeden ayrılmağa aslâ tahammül edemezler. Bunun aksini iddiâ edenler mutlaka makasid-ı mahsûsa tahtında hareket eden ve Kürdlük nâmına söz söylemeğe salâhiyetdâr olmayan beş on kişiden ibâretdir.

Kürdler, İslâmiyet nâm ve şerefini i'lâ için 500 bin kişi fedâ etmişler ve makam-ı Hilâfet'e olan sadâkatlerini îsâr ettikleri kan ile bir kat daha te'yid eylemişlerdir. Ma'hûd muhtıranın esbâb-ı tanzîmine gelince; Ermeniler, vilâyât-ı şarkiyyede ekl-i kalîl derecesinde buldukları için aslâ bir ekseriyet te'mînine ve ne kemmiyyeten ne de keyfiyyeten Şarkî Anadolu'da iddiâ-yı temellûke muvaffak olamayacaklarını son zamânlarda anladılar. Maksatlarına Kürdler nâmına hareket ettiklerini iddiâ eden Şerif (Paşa)'yı âlet etmeği müsâ'id ve muvafık buldular. Bu sûretle Kürd ve Ermeni da'vâsı ortada kalmayacak ve Şarkî Anadolu'daki iftirâk a'mâlî mevki'-i fi'le çıkmış olacaktı. İşte bu gaye ile o ma'hûd beyânnâme müştereken imzâlandı ve konferansa takdîm olundu. Ermeniler'in maksadı Kürdler'i aldatmaktan başka bir şey olamaz. Çünkü ileride Kürdler'in kemmiyyeten hâl-i ekseriyyetde bulduklarını inkâr edemeseler bile keyfiyyeten ya'nî ilmen, irfânen kendilerinden dûn oldukları bahânesiyle Kürdler'i bir millet-i tâbi'a hâline getirecekleri muhakkaktır. Buna ise akli başında olan hiçbir Kürd tarafdâr değildir. Zâten Kürdler bu beyânnâmeye yalnız sözle değil bi'l-fi'l muhâlif olduklarını isbât ediyorlar.

Kürdler'in da'vâsı pek ma'nâsız bir iddi'âdır. Çünkü her şeyden evvel müslümândırlar, hem de salâbet-i dîniyyeyi ta'assub derecesinde îsâl eden hakiki Müslümanlardan. Binâenaleyh Ermeniler'le aynı ırktan bulunup bulunmadıkları meselesi onları bir dakika bile işgal etmez. “el-İslâmü cebbe'l-asabiyyeti'l-câhiliyye”. İslâm, uhuvvet-i İslâmiyyeye münâfi olan kavmiyyet da'vâsını men' eder.

Esâsen bu târîhe âid bir şeydir. Kürdler'in asl u nesebleri ne olursa olsun İslâm'dan iftirâka vicdân-ı millîleri aslâ müsâ'id değildir. Bununla berâber Kürdler'in Arab kavmi necîbi ile ırken alâkadâr bulunduğu hakayık-ı târîhiyedendir. İslâmiyet, herhangi bir ırkın diğer bir unsur-ı İslâm aleyhine olarak menfi sûretde intibâh hâsıl etmesini kabûl edemez. Binâenaleyh Kürdler'i Müslümanlıktan ayırmak isteyenler, esâsât-ı İslâmiyyeye muhâlif hareket ediyorlar. Fakat bunlar da kimlerdir? Bir iki kulüpte toplanan beş on kişiden ibâret. Hakiki Kürdler, kimseyi kendilerine vekîl-i müdâfi' olarak kabûl etmiyorlar.

Onların vekîli ve Kürdlük nâmına söz söyleyecek ancak Meclis-i Meb'ûsân-ı Osmâniyye'deki meb'ûslar olabilir.

Kürdistan'a verilecek muhtâriyetden bahsediliyor. Kürdler, ecnebî himâyesinde bir muhtâriyeti kabûl etmektense ölümü tercîh ederler. Eğer Kürdler'in serbestî-i inkişâfını düşünmek lâzım gelirse bunu Boğos Nubar'la Şerif (Paşa) değil, Devlet-i Aliyye düşünür. Hülâsa Kürdler, bu husûsda kimsenin tavassut ve müdâhalesine muhtac değillerdir.

Seyyid Abdülkadir Efendi'nin beyânât-ı ma'lûmesine gelince bu husûsda şimdilik bir şey söyleyemem. Bununla berâber bu beyânâtın tahrîf edilüp edilmediğini bilemiyorum.”

EK: IV21

Kürdler ve Osmanlılık

Şerif Paşa'nın Ermeniler ile İtilâfı; Kürdler'in Hiddet ve Galeyanı

Paris'de bulunan Şerif Paşa'nın Boğos Nubar Paşa ile Kürd milleti nâm ve hesâbına olarak akdetdiği itilâf hakkında yazmış olduğumuz başmakalede bu itilâfın ciddî ve hakiki olamayacağı fikir ve kanaatini dermeyân etmiş idik. Zira her zamân, merd ve necîb Kürd milletinin câmi'a-i Osmâniye'den iftirâk etmeyi aslâ hatırından geçirmediklerini ve Hilâfet'e dâimâ merbût kalmak fikir ve emeli perverde eylediğini... o kavmin şimdiye kadar gösterdiği harekât ve sekenâtdan tamâmen anlamış idik.

Fi'l-hakika makalemizin intişârı üzerine bir çok Kürd mu'teberânı idârehânemize gelerek Şerif Paşa'nın itilâfı umûm Kürd milletine izâfe edilemeyeceğini ve Şerif Paşa'nın böyle bir itilâf akdine aslâ salâhiyetdâr olmadığını beyân eylemişlerdir.

Şehrimizde sâkin Kürd ricâlinden bu itilâfı protesto yolunda bir çok muharrerât vârid olmuştur. Bunlardan birini ber-vech-i zîr aynen derc ediyoruz:

İkdâm Cerîde-i Mu'teberesine

Evvelki günkü gazeteler Paris'de Şerif Paşa ile Ermeni Heyet-i Murahhasası reisi Boğos Nubar Paşa arasında Kürdistan ve Ermenistan hakkında bir itilâf akdedildiğini yazarak Kürd efkâr-ı umûmiyesinden istîzâhâtta bulunuyorlardı.

Dört buçuk asırdan beri vahdet-i İslâmiyye'nin fedâkâr ve cesur hâdim ve tarafdârları olarak yaşamış ve dinî an'anesine sadâkati gaye-i hayat bilmiş olan Kürdler, henüz beş yüz bine karîb şühedâsının kanı kurumadan, şişlere geçirilen yetimlerinin, gözleri oyulan ihtiyarlarının hatıralarını teessürle anarken, İslâmiyet'in zararına olarak tarihî ve hayatî düşmanlarıyla itilâf akdetmek sûretiyle salâbet-i dîniyyeleri hilâfında iftirâk-cûyâne âmâlî ta'kib edemezler. Binâenaleyh Kürd vicdân-ı milliyesinin bu tarz tahassüsüne mugayir hareket eden zevâtı da tanımazlar ve yegâne emelleri de vahdet-i dinî ve millîlerini muhâfaza olduğundan keyfiyetin izahâtına delâlet buyurulmasını muhterem gazetenizden istihâm ederiz.

Sâdât-ı Berzenciye'den Dava Vekîli
Ahmed Arif

Hizan Sâdât-ı kirâmından İhtiyât Binbaşısı
Muhammed Sıddık

Ulemâ-yı Ekrâd'dan
Said-i Kürdî

Revandiz hânedânından binbaşılıktan müteka'id Ahmed Reşid Bey dahi şu sûretle beyân-ı efkâr eylemiştir.

Şerif Paşa Kürd milletini temsîl edemez. Millet ona murahhaslık salâhiyeti vermemiştir. Kürd milleti Devlet-i Osmaniye'den infikâk etmeğe şiddetle muâzırdır. Hilâfet'den ayrılmak onlar için en büyük bir günâhdır. Hattâ Şâfi'l-mezheb olanlar Hilâfet'den iftirâkın talâkı mücib olacağına imân ederler. Kürdler'in mukadderâtı ta'yîn edilirken asıl Kürd milletine mürâca'at olunmak lâzımdır. Onun bu husûsda vereceği karâr ise, ebediyyen Hilâfet'e merbût kalmak merkezinde olacaktır.

Bu bâbda diğer Kürd ricâli ve erbâb-ı siyâseti nezdinde icrâ etmekde olduğumuz tahkikatı dahi peyderpey işbu sûtûnlarda efkâr-ı umûmiyemizin pîş-i dikkatine arz etmekde devâm eyleyeceğiz.

Dipnotlar

1. Bediüzzaman Said Nursi (Hizan 1878): Medrese eğitimi gördü. Keskin zekâsı ve üstün yetenekleri ile dikkati çekti. Devrin ulemasıyla çeşitli yerlerde yaptığı münâzaralarda ilimdeki üstünlüğünü ispatladı. Bediüzzaman lakabını aldı (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (B.O.A.), Dahiliye Nezâreti Şifre Kalemi (DH-ŞFR), Dosya nr. 89, Gömlek nr. 138, 21 Temmuz 1918; Bediüzzaman Said Nursi, Sünûhat, "Takdim", İstanbul 1995, s. 7-10).
2. Bu konuda daha geniş bilgi almak için Osmanlı Arşivi belgelerinin yayınlandığı şu esere bkz. Necmeddin Şahiner, Son Şahitler-1, Bediüzzaman Said Nursî'yi Anlatıyor, İstanbul 1993, s. 65-68.
3. Bediüzzaman Said Nursi, Hayatı, Mesleki, Tercüme-i Hali, İstanbul 1976, s. 102-108; İsmail Kara, İslâmcıların Siyasî Görüşleri, c. II, İstanbul 1995, s. 314; Kadir Mısıroğlu, Sarıklı Mücahidler, İstanbul 1992, s. 285. Ayrıca Bkz. Ek: I.
4. Bkz. Ek: II.
5. Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, c. I, Ankara 1976, s. 135.

6. Kürt Teali Cemiyeti'nin en önemli şahısları şunlardır: Seyyid Abdülkadir, Emin Ali (Sâbık Adliye Müfettişi), Hamdi Paşa, Halil Bey (Eski Polis Müdürü), Bedir Ali (Emekli Jandarma Albay), ulemadan Bahazâde Şükrü, Ali, Cemil Paşazâde Ekrem, Mevlânzâde Rifat ve Memduh. Bkz. İsmail Göldaş, Kürdistan Teâli Cemiyeti, İstanbul 1991, s. 16-45; Tansel, Mondros, c. I, s. 132.

7. Mustafa Nezihi Polat, Mülâkat, Erzurum 1964, s. 30-34; Necmeddin Şahiner, Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi, İstanbul 1979, s. 214-216.

8. Sebilürreşad, "Kürdler ve İslâmiyet", c. XVIII, sayı 461, 4 Mart 1920, s. 224-226. Ayrıca bkz. Ek: III.

9. İkdâm, "Kürdler ve Osmanlılık", 22 Şubat 1336/1920, 27. sene, nr. 8273. Ayrıca bkz. Ek: IV.

10. Tansel, Mondros, c. I, s. 131.

11. İkdâm, a. g. m.

12. Bediüzzaman Said Nursi, Hutuvât-ı Sitte, "Takdim", İstanbul 1991, s. 4-5.

13. Hutuvât, s. 12-17; a. mlf., Şualar, İstanbul 1960, s. 379; a. mlf., Asar-ı Bediyye, Beyrut 1979, s. 114-116.

14. Bediüzzaman'ın cevapları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Hutuvât, s. 12-24.

15. Hutuvât, s. 16-17 ; Bediüzzaman Said Nursi, Tulûat, Ankara 1979, s. 80.

16. T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, c. XXIV, Ankara 1960, s. 439; Abdülkadir Badıllı, Bediüzzaman Said Nursi, Mufassal Tarihçe-i Hayatı, c. I, İstanbul 1990, s. 422-423, 428-436; Bediüzzaman Said Nursi, Şualar, s. 466.

17. Bu konuda Eşref Edip Bey şunları söylemektedir: "Üstad, nihayet Ankara'nın davetine icabet etti. Ankara'da büyük tezahüratla karşılandı. Biraz sonra, vatan ve millet işleriyle meşgul olan mebusların ibadette kusur etmemeleri, Allah'a karşı rabt-ı kalb etmeleri hakkında bir beyanname neşretti. Bir gün Riyaset Divanı'nda Mustafa Kemal ile fikir teatisinde bulunduğu sırada Mustafa Kemal, Üstad'a dedi ki: "Sizin gibi kahraman bir hoca bize lâzımdır. Sizin yüksek fikirlerinizden istifade için sizi çağırdık. Geldiniz. Fakat siz namazdan işe başladınız. Bu, ferdî bir vazifedir. Kimsenin vicdanına müdahale edilemez." Üstad cevap verdi: "Evet, öyledir. Amma Allah'a karşı vazifesini yapmayan bir fert, millet vazifesini hakkıyla göreceğine de ben inanmam. Münferid kaldıkça herkes vicdanıyla başbaşadır. Amma müçtemi olunca vazife de içtimaîleşir. Millet dinine milletvekili fiilen uymak ve itaat etmekle mükelleftir. Yoksa millet dinini muhafazada kusur eder, celâdet ve şehamet gösteremez. Bir ferd, bilhassa milletvekili olan bir ferd sıdk ile, hulus-ı kalb ile Allah'a ibadet etmezse kula tapmaktan onu koruyacak ne vardır? Allah'a ibadet kalplere şehamet verir. İnsanları insanlara tapmaktan alıkoyar. İşte bunun için insanın insana tapmaması için, milletvekillerinin herhangi bir insana kul, köle olup milletin mukadderatını idarede zaaf ve kusur göstermemesi için Allah'a ibadet etmelerini, ferâiz-i ilâhiyyeyi ifa etmelerini lüzumlu görüyorum." Bunun üzerine Mustafa Kemal, Üstad'ı okşuyor: 'Hocam, diyor, güzel söylüyorsun. Ben de temenni ederim ki her milletvekili Allah'a karşı da, millete karşı da vazifesini yapsın.' (Eşref Edip, Risale-i Nur Müellifi Bediüzzâman Said Nur, Hayatı, Eserleri, Mesleği, İstanbul 1952, s. 44-45). Ayrıca bkz. Hutuvât, s. 8; Badıllı, a. g. e., s. 439-443, 451-455; Bediüzzaman, Şualar, s. 368; Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, Haz: Abdülmecid-i Nursi, İstanbul 1980, s. 97-100.

18. B.O.A., DH-ŞFR, Dosya nr. 89, Gömlek nr. 138.

19. BOA, DH-SN. THR, 82/23.

20. Sebilürreşad, "Kürdler ve İslâmiyet", c. XVIII, sayı 461, 4 Mart 1920, s. 224-225.

21. İkdâm, "Kürdler ve Osmanlılık", 22 Şubat 1336/1920, 27. sene, sayı 8273.

Başbakanlık Devlet Arşivleri.

